

ВІНГРАНОВСЬКИЙ Микола Степанович (07. 11. 1936, с. Богопіль, нині м. Первомайськ Микол. обл. — 26. 05. 2004, Київ) — поет, прозаїк, кіноактор, режисер. Член НСПУ (1962). Державна премія України імені Тараса Шевченка (1984), премія Фундації Антоновичів (1993), премія ім. В. Вернадського (2002). Заслужений діяч мистецтв України (1997). У 1955 вступив до Київ. інституту театр. мистецтва на актор. відділ., продовжив навч. у ВДІКу під керівництвом О. Довженка (закін. 1961). Ще студентом зіграв гол. роль у х/ф «Повість полум'яних літ» (автор фільму — О. Довженко, реж. — Ю. Солнцева, Мосфільм, 1961). Як режисер (з основним місцем праці — Київ. кіностудія худож. фільмів ім. О. Довженка) поставив х/ф «Дочка Стратіона» (1964), «Ескадра повертає на захід» (1966), «Берег надії» (де також зіграв роль Вацлава Купки, 1967), «Дума про Британку» (де також зіграв роль Несвятипаски, 1970), «Тихі береги» (1973), «Климко» (1984), а також докум. фільми за власними сценаріями — «Голубі сестри людей» (1966), «Слово про Андрія Малишка» (1983), «Щоденник О. П. Довженка» (у співавт. з Л. Осикою, 1989), «Довженко. Щоденник 1941– 1945 роки», «Хортиця — столиця Запорізької Січі», «Дмитро Вишневецький — Байда» (усі — 1993), «Чигирин — столиця гетьмана Богдана Хмельницького», «Батурин — столиця гетьмана Івана Мазепи» (обидва — 1994), «Галич — столиця князя Данила Галицького» (1995). Автор кіносценаріїв «Світ без війни» (1960), «Первінка» (1973), «Сіроманець» (1979). Написав спогади про О. Довженка («Рік з Довженком», 1975) та низку есеїв про славетні укр. міста («Чотирнадцять столиць України: Короткі нариси з її історії», О., 1996; укр. та румун. мовами — К., 2002). Дебютував віршами у ж. «Дніпро» (1957, № 2). Чотири поезії було надруковано в ж.

«Жовтень», 1958, № 8. Але справж. розголос принесли В. добірка поезій у «Літературній газеті» (1961, 7 квіт.). Перша автор. зб. «Атомні прелюди» з'явилася 1962 як поет. факт духов. розкріпачення особистості й палкого жадання нової естетики, заснованої на законах краси. У ранній поезії В., що винурюється з русла соцромантизму, вивільнюється духовна енергія особистості, яка привласнює собі істор. нац. часопростір і самотнім упроваджує його в світовий культур. контекст. Індивід. стильові ознаки кристалізуються у зб. «Сто поезій» (К., 1967). Це передовсім вільна суб'єктивність переживання, вражаюча ейдотичність образ. пластики, зумовлена прагненням поета сягти ідеал. худож. форм і значень, «абсолютність художнього слуху» (за висловом Г. Тютюнника). З відстані часу стає дедалі очевиднішим, що саме з ліричною творчістю В. цих і подальших років слід пов'язувати кристалізацію і найповніший вияв естетизму як стильової течії в укр. поезії 2-ї пол. 20 ст. Причому цей високий, європ. гатунку естетизм розвивається і набуває морал. смислів саме на ґрунті нац. культур. традиції та нар. світогляду в усій повноті їх вербал. і невербал. вираження. На цю обставину, оцінюючи всеукр. дебют В., відразу звернув увагу М. Рильський у своїх «Вечірніх розмовах» («Зібрання творів: У 20 т.», т. 18, К., 1988). Зб. «Поезії» (К., 1971) уже дозволяє говорити про явне тяжіння митця до витворення свого власного — ідеального — поет. світу, заснованого на засадах органічно засвоєної нар. етики та естетики. В. не опротестовує й не заперечує реальність, а перетворює її за законами краси й переформованою утриває у слові (в цьому — неоромант. «спадок» його індивід. стилю). І чим переконливішим ставатиме з часом його поет. світ, тим далі відбігатиме він від свого першовзірця — зримого соц.-істор. ландшафту. В цій розбіжності (яку зманені худож. достеменністю дослідники не раз називатимуть «реалізмом») — гол. джерело зростаючого з роками драматизму його лірики: чим повніше втілюватиметься у ній нар. етос, митцеве відчуття краси і свободи, тим очевиднішою буде їх трансцендентність, буттєва непохопність, себто явленість художньо-естетична (зб. «На срібнім березі», К., 1978). Взаємозлитість лірич. «я» і дійсності в цій поезії — цілковита, остаточна, істинна (зб. «Київ», К., 1982). Тому що це вже не власне дійсність з притаманною їй суперечністю доброго і злого, гарного й незугарного, а її естет. інваріант, мист. подоба, не підвладна жодній бездуш. силі (часу, істор. необхідності тощо). Між нею і митцем немає філос. конфлікту, а сама лише напружена цікавість і насолода перевтілень, що обом заповідають безсмертя («А світ стояв у синіх постолах, Стояв в моїх очах і придивлявся,

Як саме світиться він, світ, в моїх очах»). Парадокс: наближення до справжнього, неперехідного, істинного буде для В.-художника рухом від реал. дійсності, оскільки поза художницьким враженням і переживанням ця дійсність (соціально-політична, національна, особистісна — будь-яка) позбавлена бажаної повноти, себто досконалості, адже досконалість — це «повнота, нерозрізнена всередині себе представленість тут і тепер» (М. Мамардашвілі).

Будучи одним з найяскравіших новаторів укр. вірша 60–80-х рр., образна пластика якого завдячує архетипам нар. свідомості, її ментал. матрицям так само, як і неповторності індивід. худож. осянь, В. віддає перевагу класич. віршуванню з його невичерп. для української мови мелодійно-звукопис. можливостями, хоча не цурається верлібра, фольклор. форм, засвоєних доглибно, в самій парадигматиці. Особливе місце у творчості В. посідає інтимна лірика, перейнята не еротизмом, а відміченим вище жаданням екзистентної повні (досконалості), що підносить її у високий філос. ступінь за цілковитою відсутністю чужорідних поетові риторич. фігур (зб. «Губами теплими і оком золотим», К., 1984; «Цю жінку я люблю», К., 1990; «Любове, ні! Не прощай!», К., 1996). У доробку В. — низка поет. книжок для дітей: «Андрійко-говорійко», «Мак» (обидві — 1970), «Літній ранок» (1976), «Літній вечір» (1979), «Ластівка біля вікна» (1983), «У неквапи білі лапи» (1989), «Іде кіт через лід» (2000), «Козак Петро Мамарига» (2001; усі — Київ). У «дитячій» ліриці В. з особл. зримістю висвітилася природа його зумовленої естетизмом поетики, що «бере» від дійсності рівно стільки, скільки потрібно для Свободи й Краси, якими вони сформувалися в укр. ментальності впродовж століть. Саме тому естетизм В. є таким достеменним, таким прийнятним, характеризується такою високою комунік. відкритістю. Власне дитячим тут виявляється одне: цілковита віра в справдешність зображуваного, безумовність подання красивого уявного як дійсного. Поет не бавиться з читачем у гру «давай-но навмисне» (як більшість тих, котрі пишуть для дітей), знаючи

гаразд, як воно є насправді: у В. насправді бо тільки так і є, як ось у цьому слові. Поза ним нічого іншого (ані істиннішого, ані вартіснішого!) просто немає, не існує. Не-витворене поетом за законами краси не є дійсним. У цій поезії світ твориться заново, переінакшується за веліннями предковічних уявлень про добре і гарне, — саме тому цей текст з однаковою переконливістю промовляє і до малого, і до дорослого читача. В. віддавна виступає також у жанрі прози. Склавши замолоду данину піднесеній Довженковій стилістиці (повісті «Світ без війни», 1958; «Президент», 1960), В. у оповіданнях і повістях 70–80-х рр. виробляє цілком оригін. стиль, по суті відповідний поет. письму. Його сюжети мають відносну подієву основу і рухаються перебігом почуттів, якими щедро наділяється все довкілля, фантазією митця сполучуване в єдиний, самому собі зрозумілий, хоч і далеко не ідиліч. світ («Первінка», 1971; «Сіроманець», 1977; «У глибині дощів», 1979; «Літо на Десні», 1983; «Кінь на вечірній зорі», 1986), «Манюня» (Л., 2003). Великим звершенням В. став істор. роман «Северин Наливайко», витворений у стилістиці химерності і казк. живописності (1992, опубл. — К., 1996).

Основні твори

Вибрані твори. К., 2004; Вибрані твори: У 3 т. Т., 2004.

Рекомендована література

1. Крижанівський С. Нове життя нового прагне слова // ЛГ. 1961. № 90;
2. Дзюба І. Духовна міра таланту // Микола Вінграновський. Вибр. тв. К., 1986;
3. Салига Т. Микола Вінграновський: Літ.-крит. нарис. К., 1989;
4. Моренець В. Ідеальний вихід із соцреалізму // Світовид. 1992. № 4;
5. Французенко М. Незабутня зустріч // Кур'єр Кривбасу. 2005. № 2.

В. П. Моренець

Бібліографічний опис:

Вінграновський Микола Степанович / В. П. Моренець // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-34622>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).